

2. Бушаков В.А. Етноніми, похідні від назв держав (до семантичної типології етнонімів) / В.А. Бушаков // Сходознавство. – 2010. – № 49-50. – С. 11-24.
3. Возгрин В.Е. Исторические судьбы крымских татар / В.Е. Возгрин. – М. : Мысль, 1992. – 446 с.
4. Гаркавец О. Уруми Надазов'я: історія, мова, казки, пісні, загадки, прислів'я, писемні пам'ятки / О. Гаркавец. – Алма-Ата: Український культурний центр, 1999. – 624 с.
5. Європейська Хартія регіональних мов або мов меншин: Страсбург, 5 листопада 1992 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_014
6. Кисилиер М. Лингвистическая и этнокультурная ситуация в греческих сёлах Приазовья / М. Кисилиер, Ф. Елоева, Е. Перехвальская и др. – Санкт-Петербург: Алетейя, 2009. – 443 с.
7. Кисилиер М.Л. О происхождении румейского языка / М.Л. Кисилиер // Индоевропейское языкознание и классическая филология: материалы чтений, посвященных памяти профессора И.М. Тронского. – СПб, 2006. – С. 156-164.
8. Корелов И.А. Теория языковых контактов (на материале исследования процесса формирования и эволюции базисных уровней структуры языка урумов Закавказья) / И.А. Корелов // Греки Украины: История и современность. – Донецк, 1991. – С. 136-146.
9. Маньчак В. О балто-славянских отношениях / В. Маньчак // Балто-славянские исследования. – М.: Наука. – 1987. – С. 142-147.
10. Огієнко І. Історія української літературної мови / Упоряд., авт. передмови і коментарів М.С. Тимошик. – [2-е вид., випр.]. – К.: Наша культура і наука, 2004. – 436 с.
11. Пономарьова І.С. Грки Приазов'я: етнонаціональні процеси в аспекті трансформації традиційної культури : автореф. дис. на здобуття наук, ступеня доктора істор. наук : спец. 07.00.05 “Етнологія” / І.І. Пономарьова. – К., 2007. – 32 с.
12. Секиринский С.А. Из этнической истории Крыма и Северной Таврии (вторая половина XVIII – начало XX в.) // С.А. Секиринский. – 1988. – № 4. – С. 87-97.
13. Харабет В.В. Послесловие к словарю “Введение в историю языка мариупольских греков” / В.В. Харабет // Русско-румейско-новогреческий словарь. – 1999. – С. 319-322.
14. Царенко Е.И. Румейско-тюрско-восточнославянское лексическое взаимодействие в условиях Донбасса / Е.И. Царенко // Греки Украины: История и современность. – Донецк, 1991. – С. 128-135.
15. Якубова Л. Еллінізація приазовських греків (середина 20-х – 30-ті роки) – мовно-культурний аспект / Л. Якубова // Записки Історико-філологічного Товариства Андрія Білецького. – 1998. – № 2. – С. 87-95.

In the article the reasons and consequences of the migration of Rumei and Urum to Azov region in the XVIII century are presented and the origin of their ethnonyms is explained. The current state of development of linguistic variety spoken by Rumei is pointed. The advantages of upgrading it to language according to main principles of the European Charter for Regional or Minority Languages are argued.

Keywords: language and dialect, the Rumeic language, the European Charter for Regional or Minority Languages.

УДК 811.161.2+81'373

В. Л. Іващенко

ТИПОЛОГІЗАЦІЯ ЕНАНТІОСЕМІЇ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ ЗА КРИТЕРІЯМИ “ПРИЧИНА – НАСЛІДОК”, “ДІАХРОНІЯ – СИНХРОНІЯ”, “РІВЕНЬ МОВИ”

У статті розроблено й описано типологічні різновиди енантіосемії в українській мові за критеріями “причина – наслідок”, “діахронія – синхронія”, “рівень мови”. Зазначено типологічні різновиди енантіосемії, які вимагають свого подальшого дослідження.

Ключові слова: енантіосемія, типологізація, типологічний різновид енантіосемії.

Енантіосемія – доволі неоднорідне явище, різноаспектність і багатогранність якого пояснює той факт, що в мовознавстві існує чимало праць, у яких у той чи той спосіб описано окремі різновиди енантіосемії (енантіонімії) як лінгвістичної універсалії, зокрема це праці В. І. Шерця,

Л. О. Булаховського, К. Абеля, Л. І. Клімової, Г. В. Яцківської, О. М. Соколова, Л. Є. Безсонової, Н. Н. Плющ, Т. О. Федоренко, В. І. Говердовського, О. Х. Жаркової [2; 6; 8, 24–25; 12; 15, 46–47; 18, 61–123; 21; 22; 24; 25, 75; 13; 16, 91, 95–96].

Сьогодні цю проблему на матеріалі різних мов частково вивчають О. О. Тараненко, В. М. Цоллер, Є. О. Балаликіна, М. Ю. Бродський, О. П. Єрмакова, В. С. Червоножка, Б. Т. Ганеєв, О. Д. Шмельов, Н. І. Бойко, В. О. Дорда, М. М. Донець, О. В. Маркасова [1, 178–179; 3; 4; 5, 6–15; 7, 9–14; 9, 17–20; 10, 41–42; 11; 14, 353–354; 17, 158–159; 19; 20, 6–9; 23, 58].

Однак кваліфікація енантіосемії як лінгвістичної універсалії вимагає систематизації напрацьованого матеріалу шляхом віднаходження того чи того різновиду таких структур та включення їх у єдину систему класифікаційної парадигми основних типів енантіосемії. Ураховуючи попередній досвід наукових пошуків, спробуємо систематизувати розрізнені й неузгоджені між собою класифікаційні різновиди енантіосемії (енантіонімії). Відтак диференціюємо типологічні різновиди енантіосемії за кількома критеріями.

I. Причина – наслідок мовних змін: **первинна – вторинна енантіосемія**. У цій дихотомії цілком виправданим є використання терміна *прамовний енантіонім* [7, 10], або *енантіосем*, у кореляції з терміном *вторинний енантіонім (енантіосем)*.

1. **Первинна енантіосемія** (є причиною мовних змін, коли одне первісно енантіосемічне, або семантично дифузне, слово розділяється на два в результаті різних фонетичних модифікацій або словотворчих процесів), напр.:

· *псл. *-outei* визнають спорідненим із *лит. aĩti* “взувати і роззувати”, яке в результаті приєднання префіксів *ap-* і *iš-* семантично розпалося на *ap-aĩti* “взуватися” і *iš-aĩti* “роззуватися”. В українській мові у словах із коренем *-ути / -увати(ся)* в окремих говірках зберігся префікс *об-*, а в літературній мові поширився префікс *вз-* (< *вѣз-*), що поступово втратив своє первісне значення, внаслідок чого відбувся перерозклад його морфологічної структури: початкова частина *в-* ототожнювалася з давнім префіксом *вѣ-*, а *з-* стало сприйматися як частина кореня (звідси – *взувати, роззувати* тощо) [ЕСУМ (1), 368];

· *псл. kopěsь* “початок, кінець” (пор. із *слн. kōnes* “кінець; початок; ціль; нитка”) – похідне від *kopъ* або *kopь* “тс.”, яке в результаті фонетичних змін перетворилося на **četi* “починати”, а фонетично незакономірна форма *кінець* замість *конець* виникла під впливом форм типу *кінця* (< **конеця*) з закономірним *i* (< *o*) у новому закритому складі [ЕСУМ (2), 447];

2. **Вторинна енантіосемія** (є результатом мовних змін, коли в семантичній структурі того самого слова в процесі його розвитку з’являється поляризація сем, семем, конотем, що продукує полісемію мовного знака – слова, морфеми, графеми, фразеологізму, стійкої сполуки, речення тощо), напр.:

· у семантичному просторі відонімної назви *псл. *korlǫbь*, що виникла на основі власного імені володаря франків Карла Великого (двн. *Karl*, 768–816) [ЕСУМ (3), 39] й відповідно первісно вживалася у значенні “титул монарха, а також особа, що має цей титул” з часом відбувається поляризація значень на *перен., розм., позит.* “про чоловіка, що вирізняється особливою приналежністю, манерами тощо” (*король танго*), “про того, хто є першим, найкращим з-поміж інших, хто досяг досконалості в чому-небудь” (*король казок [про Г.Андерсена], король вальсів [про І.Штрауса], король рок-н-ролу [про Е.Преслі]* та ін.) і *перен., розм., негат.* “про великого монополіста в якій-небудь галузі промисловості або торгівлі” (*нафтовий король, газетний король, текстильні королі, королі одягу, королі капіталу*); *крим.* “ватажок злочинної групи” (*королі злочинного світу*), “той, хто утримує притон злочинців”, а також внутрішньосемемна імпліцитна поляризація, зокрема в значенні *перен.* “про кого- або що-небудь, що сильно вирізняється з-поміж інших, собі подібних, якимись якостями [як позитивними, так і негативними] або в якому-небудь аспекті [як позитивному, так і негативному]” (*король наркотиків [про героїн], король полів [про арахіс], місцевий король [про лідера якого-небудь колективу]*) [СТС, 298; СУЖС, 186; ВТСУМ, 576];

· на основі первісного значення лексеми *укр. авторитет* “загально визнане значення, вплив, поважність (особи, організації, колективу, теорії і т. ін.)”, запозиченої з німецької мови через польське посередництво, що походить від *лат. auctōritas* “влада, вплив, воля” [ЕСУМ (1), 44], розвинулося два протилежних значення: *позит.* “про особу, що користується впливом, повагою, заслуговує повного довір’я” і *негат. (крим.)* “досвідчений злодій, який має авторитет у своєму середовищі, може впливати на інших, здатний очолити злочинну групу” [СУЖС, 32; ВТСУМ, 8].

II. Мовна система – **мовна (внутрішньомовна) енантіосемія**, яку диференціюємо:

1.1. За критерієм діакронії – синхронії: **діакронна / історична – синхронна енантіосемія**. Знаходить вияв у двох типологічних різновидах:

1.1.1. **Внутрішньомовна діакронна / історична енантіосемія** (розвивається в системі однієї мови, розкриваючи зміни значення слова до протилежного, які відбуваються з плином часу) виявляється у двох напрямках:

· слово змінило своє значення на протилежне, напр.: *lat. hostis* початково “чужинець, гість”, пізніше “ворожий чужоземець; ворог (особливо батьківщини)” [ЕСУМ (1), 517]; *укр. гонор* у старовину означало “честь, гідність” (*Польща запалала, Панки сказалися ...Кричать: “Гонору слово, дарма праця! Поганець!”* – Т. Шевченко), у теперішньому значенні – “перебільшене уявлення про власну гідність; чванливість, пиша” (*Весь його шляхетський гонор піднявся з самого дна, кипів, клетотів у його душі.* – І. Нечуй-Левицький) [ЖЗУЕ, 143];

· слово набуло нового протилежного значення, зберігаючи своє первісне значення, напр.: *укр. слава* “широка популярність як свідчення загального схвалення, визнання чийось заслуг, таланту, доблесті; доблесні діла, героїчні подвиги” (пор. первісно *псл. slava* “слава, хвала”) і “несхвальна думка про чийсь дії, вчинки; безчестя, ганьба” [ЕСУМ (1), 44, 517; ВТСУМ, 8].

1.1.2. Внутрішньомовна синхронна енантіосемія (виявляється в системі однієї мови, розкриваючи зміни значення слова до протилежного, які збігаються в часі, відбуваються паралельно). Напр., відоме на слов’янських теренах слово *зубр* (*псл. zobrz*), уживане первісно лише в значенні “дикий кабан, вепр” [ЕСУМ (2), 282], і в українській, і в російській мовах паралельно розвиває полярні значення: *перен., розм., негат.* “про того, хто вперто дотримується відсталих, реакційних поглядів, переконань тощо”, “консервативно налаштована людина”; *крим., ірон.* “високопоставлений функціонер, який не відзначається кмітливістю” (*А нині живі “зубри” святкують ювілеї, випускають під це діло блаженським державним коштом грубезні томи.* – Дзеркало тижня, 04.10.2003) і *перен., розм., позит.* “про того, хто має великий досвід, знання в якійсь ділянці, відіграє керівну роль де-небудь” (“зубри” західної журналістики) [СТС, 245; СУЖС, 159; ВТСУМ, 482].

1.2. За мовнорівневим статусом (поляризація семантики на всіх мовних рівнях): лексична – фразеологічна – граматична (словотвірна – морфологічна) – комбінована енантіосемія. Відповідно доречним буде використання термінів *енантіолексема (енантіосемема / енантіосем), енантіофразема* [5; 20], *енантіограмема* [5], *енантіоморфема* [1]. Для розгляду цього явища на фразеологічному рівні мовної організації на тлі загального терміна *енантіофразема* видається актуальним упровадження дихотомії *фразеологічний енантіосем – фразеологічний енантіонім*.

1.2.1. Лексична енантіосемія (виявляється на лексичному рівні мовної організації як поляризація зовнішньої форми слова і його лексичного значення, сем у межах того самого лексичного значення, лексичних значень у семантичній структурі слова):

а) *власне лексемна* (поляризація форми і змісту в цілому), напр.: *веселик* “фольклорна назва журавля весною, коли цей птах прилітає з вирію” (за повір’ям, той, хто у цей час скаже “журавель”, буде цілий рік журитися) [ЖЗУЕ, 78];

б) *семна* (поляризація сем, коли у тому самому або в різних значеннях слова розвивається антисемність), напр.: *байбарак* “чоловічий або жіночий верхній одяг” [ЕСУМ (1), 104; ВТСУМ, 56];

в) *семемна* (поляризація семем, або значень, у слові), напр.: *пучина* “глибока драговина на болоті” і “нерівномірне підняття ґрунту на поверхні дороги внаслідок промерзання”; *круча* “високий стрімкий берег; урвище”, “крута, майже прямовисна гора” і “глибоке місце в річці” [ВТСУМ, 593, 1191].

1.2.2. Фразеологічна енантіосемія (виявляється на фразеологічному рівні мовної організації як антифразис, поляризація форми і змісту, елементів змісту або компонентів форми):

а) *власне фраземна* (поляризація форми і змісту в цілому), напр.: *тільки (хіба, лиш) пташиного молока нема (немає, не вистачає, бракує)* “абсолютно все є (про повний достаток, заможне життя)” [ФСУМ (2), 546];

б) *семна* (поляризація сем як елементів змісту), напр.: *їдять мухи [з комарами]* [зі сл. *вас, його, її*] *жарт.* “уживається для вираження задоволення, захоплення чим-небудь” – *лайл.* “уживається для вираження незадоволення ким-, чим-небудь, роздратування, досади і т. ін.” [ФСУМ (1), 514];

в) *семемна* (поляризація семем як елементів змісту), напр.: *лайл. бери [вже] його (її, їх) лиха година* “уживається для вираження великого незадоволення з приводу чого-небудь” – “уживається для вираження мимовільної згоди з чим-небудь; нехай буде так” [ФСУМ (1), 176]; *держати (тримати) хвіст бубликом (трубою)* “бути впевненим у собі, бадьорим; вірити в свої можливості, не падати духом” – “бути самовпевненим; бундючитися, не рахуватися з іншими” [ФСУМ (1), 230];

г) *онімна* (поляризація компонентів форми як у кореляції з відповідними елементами змісту, так і безвідносно до неї), напр.: *переплутувати (плутати) / переплутати праведне з грішним* “змішувати все *хороше* і *погане*, протилежне; неправильно розуміти що-небудь” [ФСУМ (2), 620]; *одна нога тут, а друга там* “уживається для вираження наказу, прохання або обіцянки дуже швидко сходити, збігти і т. ін. куди-небудь” [ФСУМ (2), 553].

1.2.3. **Граматична енантіосемія** (виявляється на рівні словотвірних, морфологічних та синтаксичних одиниць, категорій, форм):

а) **власне граматична** (виявляється на рівні граматичних значень, коли один мовний знак, або одна словоформа, поєднує протилежні граматичні значення):

– у дієслів – поєднання в одному слові доконаного й недоконаного виду, зокрема в двовидових дієсловах (напр., *ламінувати док. і недок.* “покрити / покривати папір, картон і т. ін. вологонепроникним шаром синтетичної речовини, синтетичною плівкою” [ВТСУМ, 605]), перехідності й неперехідності (напр., *керувати – неперех.* “спрямовувати процес, впливати на розвиток, стан чого-небудь”, “спрямовувати діяльність кого-, чого-небудь; бути на чолі когось, чогось; давати вказівки, розпорядження”, “бути керівником установи, організації, відділу тощо”, “спрямовувати чий-небудь учинки, дії” і *перех.* “правити волами, кіньми тощо”, “спрямовувати що-небудь кудись, до чогось” [ВТСУМ, 536]);

– в іменників – поєднання в одному слові однини й множини (напр.: у звертанні, “на Ви”, коли 2-а ос. одн. спеціально замінюється 2-у ос. мн.; у т. з. авторському *ми*, коли 1-а ос. мн. вживається замість 1-ї ос. одн.), чоловічого й жіночого родів, зокрема в іменників спільного роду (напр., *розм. вереда, розм. непосида, гуляка, забіяка, зневажл. базіка, розм. білоручка, верховода*);

б) **словотвірна** (виникає на рівні словотвірних значень та словотвірних типів, які за тих самих словотвірних зв'язків виражають протилежні значення):

– **афіксальна** (зумовлена поляризацією словотвірного значення афікса на тлі лексичного значення твірного слова, тобто коли афікси беруть опосередковану участь в антонімічному протиставленні мотиваторів) “**префіксальна** (напр., у слові *забиратися* префікс *за-* увиразнює семантику двох протилежних напрямків руху “куди “звідки” / “заходить, заїжджати куди-небудь далеко; опинятися десь” “відходить, від’їжджати звідкись, куди-небудь” [ВТСУМ, 375]: *Вони йшли далі і далі, забирались у холодний і непривітний глиб верховинних лісів* (М. Коцюбинський); “*То по своїм ділам? знову допитується Книш, не второпавши, чого се Рубець у губернію забрався* (П. Мирний) і *Соцький наказав, щоб усі забирались з кріпості, бо надходить вечір* (А. Хижняк); *Ще сеї самої ночі всі Слони забралися з свого місця* (І. Франко)); **суфіксальна** (напр., у слові *розм. невдаха* “людина, якій не щастить у чому-небудь або яка робить щось не так, як треба” [ВТСУМ, 748] суфікс *-(а)х* актуалізує поляризовану семантику носія ознаки “чоловічий – жіночий рід”; пор. семантику суфікса *-ник* (вживається лише в основах іменників чоловічого роду) і *-ниця* (використовується лише в основах іменників жіночого роду) у словах: *розм. невдатник*, -а, ч. “те саме, що *невдаха*” і *розм. невдатниця*, -і. “жін. до *невдатник*” [там само]);

– **онімна / енантіосемія складних слів** (зумовлена лексико-семантичною поляризацією складних слів, утворених способом осново- та словоскладання) “**комполітна** (напр., *активно-пасивний, висхідно-низхідний, гіпероло-параболічний, гіркувато-солодкий, чорно-білий* [ГОССС, 13, 38, 44, 56, 274]), **юкстаполітна** (напр., *батько-мати, присл. волею-неволею, мажор-мінор, мажор-мінорний* [ГОССС, 23, 44, 130]);

в) **морфологічна** (виникає на рівні морфологічних одиниць):

– **морфемна** (виникає на рівні морфем – енантіоморфем “як вияв їх поляризації), напр., поляризований префікс *за-* у дієсловах доконаного виду в одних випадках актуалізує семантику “початок дії”, в інших “кінець дії”, пор.: *забасувати* “почати басувати (про коней)”, *розм. заахкати* “почати ахкати”, *забелькотати / забелькотіти* “почати белькотати / белькотіти”, *завередувати* “почати вередувати” і *заасфальтувати* “покрити асфальтом”, *зал. забаластувати* “покрити залізничне полотно баластом”, *заощити* “просочити або протерти що-небудь воском” та ін. [ВТСУМ, 374, 375, 379, 381].

1.2.4. **Комбінована енантіосемія** (виявляється в поєднанні кількох різновидів енантіосемії / енантіонімії): лексико-словотвірна “лексико-граматична.

а) **лексико-словотвірна** (виникає на рівні словотвірних значень та словотвірних типів, які за тих самих словотвірних зв'язків за допомогою певних морфем виражають протилежні і словотвірні, і лексичні значення), напр.: префікс *не-* у слові *недобрий* указує не лише на відсутність доброти, а й на наявність злості. Пор., також: *неважкий* (поляризація *важкий – легкий*), *неголосний* (поляризація *голосний – тихий*), *невисокий* (поляризація *високий – низький*) та ін.

б) **лексико-граматична** (граматичне протиставлення, що виявляється як семантична поляризація або поєднання протилежних значень у межах однієї форми), напр.:

– у іменників – поєднання абстрактності й конкретності, напр.: семантична структура слова *талант* у результаті метонімічного перенесення ознаки “видатні природні здібності людини; хист, обдаровання; здібність до чогось, уміння робити щось” на суб’єкт “людина з видатними природними здібностями” [ВТСУМ, 1428] поєднує у собі лексико-граматичну розрядність

абстрактності й конкретності (пор.: *він має талант і він талант*); наявність двох граматичних форм у іменника із нейтралізованим значенням істот та неістот, напр.: *досліджувати мікроби і мікробів*.

Отже, різноаспектність і багатоаспектність вияву енантіосемії засвідчує, що перед нами дійсно мовна універсалія, яка вимагає глибокого дослідження. Розроблена в статті типологія – це лише фрагмент загальної типології енантіосемії, яка вимагає подальших досліджень у цьому аспекті. Зокрема вимагають доопрацювання ще такі типологічні різновиди енантіосемії: власне граматична (передусім віднаходження цього явища у прикметників та дієприкметників); частиномовна (віднаходження прикладів поєднання в одному слові ознак різних частин мови; транспозиції); синтаксична (в модальних значеннях, суб'єктно-об'єктних відношеннях та відношеннях мети й причини); діалектна; нейтральна та раціонально-оцінна; номінативна; мовленнева (контекстуальна, текстова); конотативна (власне емоційно-оцінна, стилістична), амбівалентна, оказіональна, риторична; повна або часткова; комбінована, зокрема лексико-синтаксична тощо.

Список використаних джерел

1. Балалыкина Э. А. Словообразовательная энантисемия в кругу смежных явлений // Русский язык: исторические судьбы и современность: Сб. тезисов междунар. конгресса 13–16 марта, 2001 г. – М.: МГУ, 2001. – С. 178–179.
2. Бессонова Л. Е. Глагольная префиксальная энантисемия в русском языке: фвтореф. дисс... канд. филол. наук: 10.02.01 / Днепропетровский госун-т. – Днепропетровск, 1983. – 25 с.
3. Бойко Н. І. Експресивна енантіосемія в сучасній українській літературній мові // Наука і сучасність: Зб. наук. пр. НПУ ім. М.П.Драгоманова. – К.: Логос, 1999. – Вип. 2. – Ч. 2. – С. 170–180.
4. Бойко Н. І. Українська експресивна лексика: проблеми семантики і функціонування: фвтореф. дисс... докт. филол. наук: 10.02.01 / Інститут української мови НАН України. – К., 2006. – 36 с.
5. Бродский М. Ю. Энантисемия как переводческая проблема // Перевод и межкультурная коммуникация: Мат-лы II научн.-практич. конф. – Екатеринбург: Ин-т междунар. связей, 2001. – С. 6–15.
6. Булаховский Л. А. Введение в языкознание. – М.: Просвещение, 1954. – Ч. II. – 173 с.
7. Ганеев Б. Г. Первоначальная энантисемия и диффузность в языке // Вестник Оренбургского гос. ун-та. – 2003. – № 4. – С. 9–14.
8. Говердовский В. И. Коннотемная структура слова. – Харьков: Выща школа, 1989. – 95 с.
9. Донець М. М. Історія та лінгвістичний статус поняття “енантіосемія” // Вісник Харківського нац. ун-ту імені В. Н. Каразіна. Серія: Філологія. – 2008. – Вип. – 53. – № 798. – С. 17–20.
10. Дорда В. О. Аксиологічні аспекти студентського сленгу США // Вісник СумДУ. – 2006. – № 11(95). – Т. 2. – С. 39–43.
11. Ермакова О. П. Существует ли в русском языке энантисемия как регулярное явление? Вспоминая общую этимологию начала и конца // Логический анализ языка. – М.: Индрик, 2002. – С. 61–68.
12. Жаркова Е. Х. Энантисемия лексико-грамматического и словообразовательного типа в кругу смежных явлений (на материале имен существительных русского языка): Автореф. дисс... канд. филол. наук: 10.02.01 / Университет дружбы народов. – М., 1988. – 14 с.
13. Климова Л. И. Антонимические значения полисемичных слов в современном русском языке: Автореф. дисс... канд. филол. наук. – М., 1975. – 22 с.
14. Маркасова Е. В. Риторическая энантисемия в корпусе русского языка повседневного общения “один речевой день” // Компьютерная лингвистика и интеллектуальные технологии: По материалам ежегодн. междунар. конф. “Диалог”. – М.: РГГУ, 2008. – Вып. 7 (14). – С. 352–356.
15. Плющ Н. Н. Слово у мові і мовленні (явище мовленневої енантіосемії) // Культура слова. – 1988. – Вип. 34. – С. 45–47.
16. Соколов О. М. Про дієслівну енантіосемію в російській та болгарській мовах // Проблеми слов'язнавства. – 1980. – Вип. 21. – С. 90–97.
17. Тараненко О.О. Енантіосемія // Українська мова. Енциклопедія. – К.: Українська енциклопедія, 2000. – С. 158–159.
18. Федоренко Т. А. Энантисемия в современном украинском языке: Дисс... канд. филол. наук: 10.02.02 / Институт языковедения им. А. А. Потебни АН УССР. – К., 1989. – 159 с.
19. Цоллер В. Н. Эмоционально-оценочная энантисемия в русском языке // Филологические науки. – 2000. – № 4. – С. 56–65.
20. Червоножка В. С. Енантіосемія в сучасній болгарській мові: Автореф. дисс... канд. филол. наук. – К.: 10.02.03 / Інститут української мови НАН України, 2002. – 20 с.

21. Шерцль В. И. О словахъ съ противоположными значеніями (или о такъ называемой энантиосеміи) // Филологическія записки. – 1883. – Вып. V–VI. – С. 1–39.
22. Шерцль В. И. О словахъ съ противоположными значеніями (или о такъ называемой энантиосеміи) (Окончаніе) // Филологическія записки. – 1884. – Вып. I. – С. 41–84.
23. Шмелёв А. Д. Когнитивные и коммуникативные источники энантиосемии // Когнитивные стили коммуникации. Теории и прикладные модели: Докл. междунар. конф. 20–25 сентября 2004 г., Крым, Партенит. – Симферополь: Изд-во ТНУ им. В.И.Вернадского, 2004. – С. 57–59.
24. Яцковская Г. В. Энантиосемия в современном немецком языке: Автореф. дисс... канд. филол. наук. – М., 1977. – 16 с.
25. Abel C. Uber den Gegensinn der Urworte. – Leipzig: Verlag von Wilhelm Friedrich, 1884. – 65 s.

Список скорочень лексикографічних джерел

- БНАУС – Балла М. І. Новий англо-український словник. – К.: Чумацький шлях, 2000. – 700 с.
- ВЕЮС “ Великий енциклопедичний юридичний словник / За ред. Ю. С. Шемшученка. – К., 2007. – 991 с.
- ВТСУМ – Великий тлумачний словник сучасної української мови / Укл. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь: Перун, 2007. – 1736 с.
- ГОССС – Головащук С. І. Орфографічний словник складних слів української мови. – К.: Наукова думка, 2008. – 287 с.
- ЕСУМ – Етимологічний словник української мови: В 7 т. – К.: Наукова думка, 1982. – Т. 1. – 631 с.
- ЖЗУЕ – Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури: Словник-довідник. – К.: Довіра, 2006. – 703 с.
- КЕСК – Корінний М. М., Шевченко В. Ф. Короткий енциклопедичний словник з культури. – К.: Україна, 2003. – 384 с.
- НУНС – Новий німецько-український, українсько-німецький словник. – К.: Вид-во А.С.К., 2004. – 1024 с.
- СТС – Солганик Г. Я. Толковый словарь. Язык газеты, радио, телевидения. – М.: АСТ: Астрель, 2008. – 749 с.
- СУЖС – Ставицька Л. Український жаргон. Словник. – К.: Критика, 2005. – 496 с.
- СУСМ – Словник українського сакрального мистецтва / За ред. М. Станкевича. – Львів: Інститут народознавства НАНУ, 2006. – 287 с.
- ЦЭСРЯ – Цыганенко Г. П. Этимологический словарь русского языка. – К.: Радянська школа, 1989. – 511 с

The article proposes and describes the typical variations in the Ukrainian language enantiosemy criteria “cause – consequence”, “diachrony – synchrony”, “the level of language”. Marked typological variations enantiosemy that require their further investigation.

Key words: *enantiosemy, typology, typological variety enantiosemy.*

УДК 812373.46

І.А. Казимирова

АНТРОПОЦЕНТРИЧНІ КОНЦЕПЦІЇ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ КОГНІТИВНО-ДИСКУРСИВНОМУ ТЕРМІНОЗНАВСТВІ

У статті подано аналітичний огляд мовознавчих праць, присвячених вивченню мовної особистості як представника певного соціального інституту. Розглянуто проблеми мовленнєвої взаємодії в різних сферах комунікації, особливості комунікативних стратегій і тактик різних видів дискурсу, специфіку дискурс-категорій тощо.

Ключові слова: *дискурс, когнітивно-дискурсивне термінознавство, мовна особистість, фахова мова, мовленнєві стратегії і тактики.*

Антропоцентричний напрям у сучасних когнітивно-дискурсивних дослідженнях представлений працями, в яких вивчається мовна особистість як представник певного соціального інституту й продуцент мови спеціального призначення (МСП), яка є об'єктом вивчення у термінознавстві, а також прагмалінгвістичні особливості мовлення представників певних